

GA onsd 11 juli 1980

GNISVÄRD

ETT FÖRLORAT PARADIS

Dikten här invid är författad av Knut Ekman, fiskare vid Gnisvärd och fiskehägens trogne skildrare i ord och bild. Han föredrog den med känsla och inlevelse vid fiskehamnens invigning den 20 juli 1931, en verklig folkfest då inemot 1 500 personer mött upp. Ekmans dikt — dess ord och det sätt på vilken den framfördes — blev ett bestående minne för många av åhörarna, ortsbor och sommargäster, som älskade stranden. Långt senare kunde vi ungdomar ur minnet recitera långa stycken ur den.

Behovet av en riktigt fiskehamn var mycket stort. Det hak i kusten, bakom vilket man sedan medeltiden haft sina båtar uppdragna på ett fyrtiotal länningar gav föga skydd vid stormigt väder. Utanför sträckte sig mot söder ett långt rev som gav lä vid stilla hav men där våldiga brottsjöar bildades vid västliga stormar. Gnisvärds historia berättar om fiskare som drunknat här i det farliga inlppet, om hård kamp i bränningar och förlorade båtar, redskap och fångst.

Glädjen bland fiskarna var omisskännligt stor när riksdagen 1928 beviljade ett anslag på 132 000 kronor till bygget, som nu efter en del motiga turer äntligen blev av.

När Knut Ekman läste dikten, anade han inte att den nya hamnen skulle komma att skada hans älskade strand.

Det var inte bara så att schaktmassorna, som brutits ur hamnbassängen lades över de platser där vackra bestånd av martorn vuxit. Ekman försökte rädda dem genom att gräva upp dem och plantera dem i sin trädgård — ett försök som dock var dömt att misslyckas.

Söder om hamnen bildades i lä av hamnpiren en vik som efterhand slammade igen. På den grunda dybotten som avsatte sig där, växte en del olika arter kransalger, av stort intresse för författaren av dessa rader, som då var ivrig amatörbotanist. Men en sträcka av ungefär 70 meter av sandstranden i norr hade gått förlorad.

För övrigt låg stranden söderöver slät och vågspolad hård och utanför vattenbrynet krusad i böljeslagsmärken så långt man bottnade. Endast ett fåtal större stenar stack upp ur sanden.

Sedan år 1919 har jag haft den stora förmånen att varje sommar två till tre månader vara sommargäst vid Gnisvärd — oförglömliga tider av mitt liv. Jag tror mig veta av egna erfarenheter och genom kontakter med andra, inte minst ortsbefolkningen, vad jag talar om, när jag beskriver stranden.

Under denna tid har jag sett stranden leva och växla. Hårda sydväst-vindar har flyttat sand norrut, medan den återförts av nord-osten. Det var en märkvärdig balans — en balans som säkert fungerat sedan "Hangvars dar".

Vid hamnöppningen gick liksom en havsström in bakom revet och bildade en ränna i sjöbotten cirka två meter djup. Här fördes vatten och sand söderöver och hindrade "lagunens" norra del att grunda igen. Strömmen gick runt den stora stenen "Röd-koi" som låg i en grop ganska nära stranden, vid vilken vi ungdomar tyckte att det var bråddjupt — ett utmärkt ställe för djupa och långa dykningar.

Baden var sommarens huvudsak. Det var en strand skapad för familjebad. Man gick i solvarmt vatten till knähöjd ut till en bank ett tiotal meter från strand, där efter blev det djupare och kallare — och botten var helt stenfri. Då och då sprattlade en liten "flundrunge" under hålfoten och gömde sig snabbt under sandytan.

De många somrarnas upplevelser på Gnisvärd står klara i minnet, särskilt då från ungdomsåren på 1920- och 30-talen.

"Lys-Hanna" (fiskaren Lysholms "sambo" Johanna) flyttade sin ko, som hon hade tjudrad på strandbete. Hon samlade ilandflutet virke i högar på gräsvallen — vi "lånade" en del bräder för att bygga flottar — och utsatte oss för hennes ilska.

Fiskaren Patrik lade ut ålryssjor och flundrenät alldeles utanför badstranden och sålde fångsten till oss sommargäster.

Bönderna inifrån socknen kom körande med lastvagn för att hämta släke som man lagt i högar på strandgräset — på den tiden var det riktigt blåstång och inte alger och mossor.

När turisterna började komma blev det många gånger glada sammanträffanden.

Helga hade satt upp ett hemmagjort tält vid den nordligaste av de små åarna, Mårtens-rännä, och sålde kokkaffe och hembakat bröd.

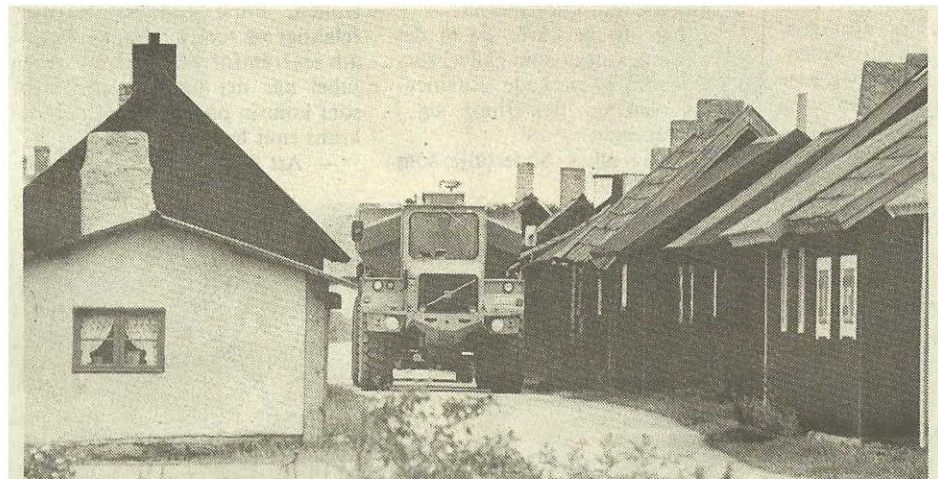
Allt fler människor sökte sig hit för att njuta av sol, sand och härliga bad. Gnisvärd hade plats för många, och vi tidiga sommargäster delade gärna med oss av vår sommarvärld.

Så borde somrarna vid Gnisvärd framgent ha fortgått.

Men byråkrater i den magistrala krets som styr vår ö gjorde åtgärder som drastiskt förändrade strandens naturliga liv.

En sommar då vi kom till Gnisvärd, fann vi till vår förvåning att det gamla revet blivit påbyggt med stenmassor till en hög mur, över vilken vågorna inte längre kunde bryta. Enligt hörsägen var det ett förberedelsearbete på en blivande småbåtshamn vid sidan av den gamla fiskehamnen.

Stenansamlingen stack många ortsbor och sommargötlänningar i ögonen, och man menade att det var synd att det gamla revet — ett minne från istidens dagar — skulle bli en avstjälpningsplats för schaktmassor. Men många med mig uttryckte tidigt farhågor för att den naturliga vattencirkulationen skulle rubbas till förfång för hela stranden. Men ingen kunde då riktigt ana att konsekvenserna av påbyggnaden skulle bli så förödande. När vågor och strömmar från nordväst hindrades i sin verksamhet, fick storm och hav från söder och sydväst övertaget och förde sandmassorna norrut

□ Agne Enekvist frågar sig varför man inte kan dra vägen en bit österut för att slippa trafik genom området med fiskebodarna. Lastfordonet på bilden användes när ruttnande alger kördes bort från Gnisvärd förra veckan.

Gotlands Allehanda 1990-07-11